

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ УКРАЇНИ

Улько Євгеній Миколайович

кандидат економічних наук, доцент,

старший науковий співробітник,

член-кореспондент АЕНУ

Державного біотехнологічного університету

ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії

імені О.Н. Соколовського»

Нестеренко Юрій Євгенійович

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії

Державного біотехнологічного університету

Управління земельними ресурсами країни є одним із основоположних механізмів національної економіки, її спроможності раціонально розпоряджатися та володіти землями, ефективно використовувати та на конкурентних засадах реалізовувати аграрну політику в напрямі як з одного боку продовольчої безпеки для населення, так і з іншого – нарощувати експортний потенціал та витримувати конкуренцію на світовому ринку продовольства й сільськогосподарської сировини. У цьому контексті потрібно зазначити на проблемах і/або викликах, які постають в країні у зв'язку з управлінням земельними ресурсами, де існують чималі бар'єри на шляху формування їх сталого розвитку.

Достеменно відомо, що маючи істотний земельний потенціал ще не означає про ефективне та успішне управління земельними ресурсами. Як і будь-які інші ресурси, земля має використовуватись в умовах ринкового обігу виключно з врахуванням щонайменше, зі збереженням вже наявного потенціалу, а за концепції розширеного відтворення виробництва, то вже зі збільшенням земельного потенціалу. До того ж такий підхід, очевидно, потребує уточнення, оскільки земля виступає особливим засобом виробництва у сільському господарстві, де з'являється нова характеристика для даного фактору виробництва на відмінну від інших, а саме родючість. Тим не менше родючість виступає досить важливим чинником у розумінні процесів становлення механізму сталого управління земельними ресурсами.

Інвестиції у збільшення родючості ґрунтів, є якісним показником щодо ефективного та раціонального використання земель. Попри це не слід допускати в управлінні земельними ресурсами викривлення одних

процесів порівняно з іншими. Так, в цілому підвищення ефективності використання земель часто супроводжується (при недотриманні науково обґрунтованих рекомендацій) зменшенням природної родючості ґрунтів, натомість цьому, ефективна (штучна) родючість здатна демонструвати висхідну тенденцію за економічним показником [1].

Тому на поверхні це відображається як цілковите зростання ефективності використання земель, однак, у цьому випадку природна родючість ґрунтів не досягає, навіть, простого відтворення. Це призводить до того, що природні характеристики (властивості) земель погіршуються, а родючість ґрунтів зменшується. На практиці відбувається зростання продуктивності земель за рахунок більшого вичерпання потенціалу пов'язаного саме з природною родючістю. Звідси, такий спосіб землекористування, який часто зустрічається в сьогоdnішньому сільському господарстві країни, є неприпустимим [2].

Проте дана проблема не існує сама по собі, на це впливають й інші тренди. Зокрема, кліматичні зміни також створюють нові виклики до питання функціонуючого механізму управління земельними ресурсами аграрного сектора України. Не звертати на це увагу вже не можливо, оскільки не опрацювання над помилками в системі управління лише погіршить становище з використання земельних ресурсів і їх збереженням для наступних поколінь.

Міркування з даної проблематики постає через істотні наукові дослідження з проблем глобальних змін клімату. За попереднім аналізом даних і проведених досліджень у цьому питанні, було виявлено, що земля є одним із ключових природних чинників у регулюванні парникових газів і секвестрації органічного вуглецю. Однак результати на теренах України доводять про невтішні процеси, що можна коротко охарактеризувати як «дивергенція землекористування». Тобто дана дефініція характеризує різнонаправленість процесів, які відбуваються із управлінням земельними ресурсами, де відмічається зменшення відносної частки аграрного сектора у загальній концентрації парникових газів (КПГ), але водночас притаманним для них є зростання величини акумуляції двоокису вуглецю [3, с. 473].

Вирішення даних проблем потребує зовнішнього втручання та чималих зусиль у рамках місцевого самоврядування при формуванні та впровадженні стратегії екобезпеки держави щодо сталого управління земельними ресурсами на всіх її рівнях. При цьому стратегія має опиратися на конкретні моделі екологізації землекористування. А відтак, земельні ресурси з огляду на дані процеси виступають як прерогативні до регулювання екологічних наслідків і відіграють в цьому істотну роль, і є наскрізними в протидії змінам клімату та опустелювання земель [4; 5].

З метою запобігання подальшому розвитку негативного землекористування слід звернутися до орієнтування (перевлаштування)

в землевпорядкуванні на основі концепції нейтрального рівня деградації земель (НРДЗ) [6]. Це має краще раціоналізувати землекористування та забезпечити більш ефективне управління ними запобігаючи від проявів різних видів деградації земель. При цьому, якщо контурно-меліоративна організація територій (КМОТ) передбачає конкретні рішення для окремих аграрних підприємств, то дана пропозиція має стати загальною моделлю для всього агробізнесу, оскільки в середньому вона не є обтяжливою ні для малих і середніх за розмірами підприємств, а тим більше ні для великотоварного виробництва. Тобто рівень таких витрат і потреб у інвестиціях є прийнятним, а залежатиме лише від масштабів деградації земель в окремих випадках і особливостей організаційно-виробничої діяльності та спеціалізації самих підприємств.

До основних проблем із деградацією земель відноситься поширення та розвиток ерозії й дефляції, втрати гумусу, ущільнення та кіркоутворення, забруднення важкими металами, осолонцювання та осолодіння ґрунтів та інше [7; 8]. Для вирішення кола проблем необхідно широке впровадження інвестиційно-інвестиційних проєктів, у тому числі для поліпшення балансу гумусу, крайнє важливим є внесення компостних сумішей, зокрема на основі торфу [9]. У свою чергу органічне землеробство та в цілому біологізація сільськогосподарського виробництва здатне вивести на новий рівень управління землями, що допоможе тим самим у надходженні гумусу та підвищенні мінерального живлення рослин [10]. Внесення кальцієво-залізовмісних шлаків (КЗШ) є перспективним напрямом ефективної меліорації на осолонцюваних землях, а з врахуванням наукового підходу щодо підтримуючої хімічної меліорації, то спроможне найкращим чином використовувати наявні матеріальні ресурси та грошові кошти агровиробників, які ведуть землеробство у більш ризикових умовах [11; 12].

Крім того, без поліпшення інституційної складової в управлінні земельними ресурсами та за рахунок галузевої оптимізації сільського господарства дані проблеми повною мірою не можливо вирішити [13–15]. Розвиток тваринництва та посилення мікрорівневого впливу забезпечить поступальний перехід на сталий розвиток земельних ресурсів України.

Список використаних джерел:

1. Моделі системного управління потенціалом родючості ґрунтів (на прикладі Харківської і Волинської областей) / за наук. ред. С.А. Балюка, Р.С. Трускавецького. Харків : «Стильна типографія», 2018. 116 с.

2. Кучер А.В., Анісімова О.В., Улько Є.М. Ефективність інновацій для раціонального використання ґрунтів: теорія, методика, аналіз : моногр. / за ред. чл.-кор. АЕНУ А.В. Кучера. Харків : ФОП Бровін О.В., 2017. 275 с.

3. Улько Є.М. Методологічні основи сталого управління ґрунтовими (земельними) ресурсами в умовах глобальних змін клімату. *Глобалізація та розвиток інноваційних*

систем: тенденції, виклики та перспективи : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 3-4 листопада. Харків : ДБТУ, 2022. С. 472–475.

4. Улько Є.М. Стратегія екобезпеки держави щодо сталого управління земельних (грунтових) ресурсів України під дією глобальних змін клімату. *Зелена економіка та низьковуглецевий розвиток: глобальні виклики та реалії за умов повоєнного часу* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, Україна, 16 грудня 2022 р. Київ : ДЕУ, 2022. С. 53–57.

5. SWOT-аналіз системи охорони ґрунтів і нормативно-правове забезпечення регулювання відтворення родючості : наук.-метод. вид., рек. вир-ву та органам держ. упр. / ред. С.А. Балюк, А.В. Кучер. Харків, 2018. 44 с.

6. Улько Є. Організаційно-економічні основи управління проектами землевпорядкувань агробізнесу щодо забезпечення сталості агроєкосистем. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2022. № 6(3). DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2022.06.03.06>

7. Kruglov O., Menshov O., Ulko E., Kucher A., Nazarok P. Soil erosion indication by magnetic methods in Kharkiv region. *Visnyk Taras Shevchenko National University of Kyiv. Geology*. 2018. Vol. 3. P. 36–44.

8. Улько Є.М. Науково-методологічні основи сталого управління ремедіацією забруднених важкими металами ґрунтів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 11. С. 85–95.

9. Улько Є.М. Управління проектом із переробки курячого посліду на якісний торфопослідний компост та забезпечення меліоративної дії з відтворення родючості ґрунтів. *Агросвіт*. 2018. № 17. С. 26–35.

10. Улько Є. Оцінка економічної ефективності інновацій в органічному землеробстві. *Agricultural and Resource Economics*. 2019. № 5 (3). С. 118–141.

11. Ulko Y. Reproduction management of soil fertility for innovative approach in agromelioration of Ukraine. *Technology Audit and Production Reserves*. 2022. № 4 (4 (66)). P. 24–32.

12. Улько Є.М. Забезпечення ринкової стійкості сільськогосподарських підприємств на основі проектного менеджменту. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2013. С. 300–308.

13. Улько Є.М. Мікроекономічний аспект дослідження діяльності виробників молока в сучасних ринкових умовах. *Економіка АПК*. 2008. № 6. С. 120–127.

14. Улько Є.М. Інституціональна складова економічного розвитку тваринництва на основі диференціації впливу інституцій та інститутів. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2015. № 2. С. 131–142.

15. Улько Є. Інституційне забезпечення сталого розвитку тваринництва в Україні. *Економічний дискурс*. 2016. Вип. 1. С. 71–81.